

NdB Národní
divadlo
Brno

činohra

**Černá
labuť**

Nassim Nicholas Taleb,
Braňo Holiček, Ilona Smejkalová
režie: Braňo Holiček

Centrála Vodafone, Praha-Stodůlky
Roman Blumaier

Světová premiéra 19. února 2015 v Divadle Reduta

MAX FACTOR X

FASTER.CZ

LIDOVÉ NOVINY

lidovky.cz

www.ndbrno.cz

B | R | N | O |

Nassim Nicholas Taleb, Braňo Holiček

ČERNÁ LABUŤ

Původní knižní předloha: Nassim Nicholas Taleb

Překlad knihy: Jan Hořínek

Námět inscenace: Braňo Holiček, Ilona Smejkalová a kol.

Scénář a režie: Braňo Holiček

Dramaturgie: Ilona Smejkalová

Výprava: Nikola Tempír

Inspice, nápověda a asistence režie: Ludmila Havelková

Obsazení:

Magdaléna Tkačíková

Roman Blumaier

Michal Bumbálek

Jakub Šafránek

Martin Veselý

Milada Vyhnálková j. h.

Světová premiéra 19. 2. 2015 v divadle Reduta

Historie je neprůhledná. Vidíme jen výsledek, ale nikoliv scénář, podle něhož se události řídí, onen generátor dějin. /Nassim Nicholas Taleb, Černá labuť/

Černá labuť

Bestseller amerického akademika a investičního poradce libanonského původu analyzuje fenomén „černých labutí“, nepředvídatelných jevů a událostí s významným dopadem na život jedince nebo celé společnosti, jakým byly mimo jiné teroristický útok z 11. září 2001, fenomenální úspěch společnosti Google i nedávná globální finanční a ekonomická krize. Autor věří, že příčinou naší nepřipravenosti na podobné zlomové události je především setrvačnost myšlení, důvěra ve statistiku a zbytečné hledání „logiky“.

Kniha Černá labuť, vyzývající k přehodnocení ustrnulých pohledů na svět a obnažující nahodilost našeho vědění, byla deníkem Times označena za jedno z nejvlivnějších děl posledních šedesáti let. Je plná zábavných příběhů a provokativních úvah, jejichž společným tématem je náhoda! Díky autorovu smyslu pro humor je i velkým čtenářským zážitkem. Věříme, že zážitkem bude i stejnojmenná inscenace Braňa Holička, režiséra pracujícího formou kolektivní improvizace a tvůrce, který s principem náhody nejen pracuje, ale rovnou počítá.

Stavíme si hračky. Některé z nich však později změní svět. /Nassim Nicholas Taleb, Černá labuť/

Labutě nejsou tím, čím se zdají být...

/úryvek z recenze knihy Černá labuť/

Intelektuální bestseller empirického skeptika Nassima Nicholase Taleba vyšel konečně česky. Je to kniha, která se musí povinně číst. S povinnou dávkou skepse. (...) Nassim Taleb si získal americkou veřejnost brutální kritikou všech, kteří se živí předpověďmi sociálních jevů. Jeho hněv odnášejí hlavně ekonomové a finanční analytici provozující ekonometrii, v níž se teorie kombinuje se statistikou. Podle Taleba je výsledek jejich práce stejně (ne)úspěšný jako výsledek odhadu brooklynského taxikáře.

Talebovo autorské rozpětí je obrovské: od filozofie přes psychologii, ekonomii, matematiku až k přírodním vědám. Nezvyklé jsou zdroje jeho „myšlení o myšlení“: mixuje řecké, římské a arabské myslitele s moderními psychology a ekonomy. Potěšení přináší i jeho styl: místy akademický, místy připomínající brutální otevřenost brooklynského taxikáře. Nevyhýbá se repetitívám, trivialitám, odbočkám, historkám ani anekdotám. Díky pevné konstrukci a konzistenci se však kniha čte skvěle.“

/Veselin Vačkov, Lidové noviny/

Setkáváme se s černými labutěmi a nikdy se z jejich výskytu nepoučíme, protože ty, které ještě nenastaly, jsou příliš abstraktní.

/Nassim Nicholas Taleb, Černá labuť/

Nassim Nicholas Taleb, člověk přijímající rizika

/stručně o autorovi/

Než se Nassim Nicholas Taleb stal autorem filosofických esejí a matematikem zkoumajícím pravděpodobnost, strávil dvacet let jako obchodník s finančními deriváty a tzv. rizikový manažer.

V současnosti je uznávaným profesorem rizikového inženýrství na Newyorské univerzitě. Zabývá se především „rozhodováním se v nejasných situacích“, což znamená mapováním a protokolováním návodů na to, jak bychom měli žít ve světě, kterému nerozumíme. Věnuje se také charakteru systémů, které dokážou fungovat v chaosu („antifragilita“).

Taleb je autorem několikasvazkového filosofického souboru esejí o nejistotě Incerto (Černá labuť, Zrádná nahodilost a Antifragilita), který byl dosud přeložen do 35 jazyků.

Rovněž vyšly jeho studie zaměřené na fyziku, matematickou statistiku, politologii, filosofii, etiku, finančnictví, mezinárodní vztahy a ekonomiku, které se všechny dotýkají pojmů rizikovosti a pravděpodobnosti.

/Tento text je překladem jediné oficiální autorizované biografie Nassima Nicholase Taleba. Spisovatel si nepřeje šíření jiných, delších či košatějších verzí jeho životopisu./

Jsme obětí asymetrického vnímání náhodných událostí. Úspěchy připisujeme svým schopnostem a selhání vnějším událostem, na které nemáme vliv, především náhodě. */Nassim Nicholas Taleb, Černá labuť/*

Kdo je Nassim Nicholas Taleb, v bodech

/patnáct zajímavostí o NNT/

- Pochází z Libanonu z řecko-ortodoxní rodiny s řeckými kořeny.
- Narodil se v Amiounu, hlavním městě řecké ortodoxní oblasti v severním Libanonu.
- Jeho otec byl onkolog a vědec věnující se antropologii.
- Rodiče měli francouzské občanství, sám Taleb vystudoval

francouzské gymnázium.

- Předkové zaujímali vysoká postavení v politice, rodina je velmi bohatá a vlivná.
- Rodinné jmění Talebových utrpělo občanskou válkou, která začala v roce 1975.
- Během války studoval Taleb několik let ve sklepě rodinného domu.
- Posléze vystudoval Pařížskou univerzitu (zde získal i doktorát) a Pensylvánskou univerzitu.
- Plynule mluví anglicky, francouzsky, arabsky, umí také italsky a španělsky, dokáže přečíst staré řecké, hebrejské, aramejské a latinské texty.
- Obchodování se prý začal věnovat proto, aby získal svobodu a nezávislost na autoritách.
- Práci na burze opustil v momentu, kdy se stal profesionálním spisovatelem.
- Černá labuť údajně předpověděla finanční a ekonomickou krizi z roku 2008.
- V létě 2013 prohlásil, že jeho cílem je vytvořit matematický výraz pro spíše filosofické myšlenky a že první fázi už dokončil.
- V polovině 90. let onemocněl rakovinou plic, ač byl vždy zapříisáhlý nekuřák.
 - Údajně odmítá veškerá ocenění, protože z vědy dělají soutěžní sport.
 -

Lidstvo trpí chronickou tendencí podceňovat možnost, že budoucnost odbočí z kurzu, jenž jsme jí stanovili. /Nassim Nicholas Taleb, Černá labuť/

Krocán a labuť

/O čem je tedy Talebova kniha?/

Představme si krocana, kterého denně krmíme. Každé jednotlivé krmení upevňuje jeho přesvědčení, že základním životním pravidlem je pravidelná strava. Sílí a roste a každým dnem si je stále více jist, že v tomhle ráji bude žít navždy. Tisíc dní blahobytu jej zbaví všech pochybností o nejisté budoucnosti. Jenže jednoho středečního dopoledne, krátce přede Dnem díkůvzdání, krocana potká něco nečekaného. Ten tisící první den se vše náhle změní. Nic netušícího krocana zabijí a upečou jako hlavní chod slavnostní večeře.

Krocán padl za oběť černé labuti, **nepředvídatelné události s velkým dopadem**. Z pohledu jeho životních zkušeností nic nenaznačovalo, že by taková událost mohla nastat. Naopak, omezenost jeho poznání jej setrvale přesvědčovala o opaku, až této iluzi uvěřil.

Spojení „**černá labuť**“ se ve středověku používalo pro označení krajně nepravděpodobného, až nemožného jevu. Ovšem jen do té doby, než byla objevena Austrálie a v ní, světe div se, skutečná černá labuť. Jediné pozorování postavilo na hlavu poznání předchozích generací. Zavedený pojem si vypůjčil Nassim Nicholas Taleb v názvu své knihy Černá labuť. pro označení ojedinělé události či jevu, který má tři základní atributy:

Za první, leží za hranicemi obvyklých očekávání, protože z ničeho, co jsme kdy v minulosti poznali, nelze přesvědčivě vyvodit, že by taková událost mohla nastat.

Za druhé, má rovněž (na rozdíl od opeřence) mimořádný dopad.

A za třetí, ačkoliv jde o událost extrémní a nepředvídatelnou, lidská přirozenost nás nutí nacházet pro ni dodatečná vysvětlení a vytváří tak dojem, že ji bylo možno předvídat a lze ji i objasnit.

S pomocí nevelkého množství „černých labutí“ dokážeme vysvětlit téměř všechno: úspěchy idejí a náboženství, dynamiku historických událostí i mnohé jevy v našem vlastním životě.

Když před deseti tisíci lety skončil pleistocén, „černé labutě“ nabraly na síle. A během průmyslové revoluce i na rychlosti – svět je čím dál komplikovanější, zatímco obyčejné události, o nichž denně diskutujeme a čteme v novinách a jejichž další vývoj se snažíme předvídat, postupně ztrácejí význam. Obtížná předvídatelnost, jdoucí ruku v ruce s mimořádnými následky činí z „černých labutí“ velkou hádanku a my se chováme, jako by fenomén „černé labutě“ neexistoval.

Můžeme uvést spousty příkladů známých černých labutí, např. havárii jaderné elektrárny Fukušima následkem nečekaně vysoké vlny tsunami, nástup internetu, a raketový růst společností jako Google či Apple, útoky v USA 11. září, ropnou havárii v Mexickém zálivu a marné pokusy o zastavení úniku ropy do moře, erupci islandské sopky Eyafjallajökull a náhlé pozastavení letů nad Evropou, fenomenální bestsellery jako Harry Potter či Šifra mistra Leonarda, bleskový krach na americké burze v roce 2010, vyvolaný chybou softwaru...

Příkladem však může být i to, když se nějaký velmi pravděpodobný a očekávaný jev nestane. Černé labutě nejsou objektivní fenomén, ale spíš důsledek omezenosti hranic poznání a přehnané důvěry v to, co už víme. Vyskytují se zcela běžně všude kolem nás, ale většinou si toho nejsme vědomi, protože máme tendenci tyto mimořádné jevy zpětně vysvětlovat jako nevyhnutelný následek známých příčin.

Logika černé labutě činí to, co nevíme, daleko důležitějším než to, co víme. Černou labuť můžeme totiž mnohdy způsobit nebo prohloubit právě tím, že ji neočekáváme.

Černé labutě předpovědět nelze, a proto bychom se o to neměli naivně pokoušet, ale spíše se jejich existenci přizpůsobit. /Nassim Nicholas Taleb, Černá labuť/

Jestli se to povede, bude to pěkná náhoda...

/rozhovor s režisérem Braněm Holičkem/

Braňo Holiček, předloňský laureát radokovské ceny Talent roku, je zajímavý nejen způsobem, jak pracuje (formou kolektivní řízené improvizace, vycházející z tradice Studia Ypsilon, kde několikátou sezónu působí), ale i tématy, která si pro své inscenace vybírá. Jeho inscenace jsou obrazivé, nepopisné, vtipné – a vždy třesnutě aktuální. Postupuje docela systematicky. Inscenace *Úá* o Stevu Jobsovi byla na světě ještě dřív, než oschly slzy „applefilů“, a ypsilonkovský projekt #jsi_user měl zase premiéru necelý měsíc po úmrtí Michala Kolesy, démona českého internetu.

Kromě politických a sociálních témat se Braňo Holiček také dlouhodobě věnuje divadelnímu zpracování (respektive reflexi) fenoménu moderních technologií. Holičkovy inscenace ovšem nejsou jen univerzálním obrazem dnešního světa, ale spíše upřímnou snahou o rozklíčování příčin a důsledků přetechnizované současnosti. Mají mimo jiné ambici odpovídat na otázky, jak nás moderní technologie ovlivňují, popisují jejich dvojlomnost či zkoumají, jakým způsobem jsou lidé ochotni a schopni se k sobě chovat, zvláště když jsou chráněni anonymitou sociálních sítí.

Braňo, jako herec účinkuješ v seriálech, ale divadelní hry, které režíruješ, jsou naopak určeny silně vyprofilovanému publiku. Názvy některých titulů hovoří samy za sebe: *LSDown, Přísně tajné: Hrubá nemravnost, Seber si to hovno, Googling and Fucking...* / Nevyhýbám se tématům, o kterých obvykle nechceme slyšet, jako jsou smrt nebo válečné konflikty. Mám rád, když to je na hraně. Nikdy jsem si však zpětně neříkal, že jsem to přepískl.

Tvůj nejkontroverznější divadelní kus? / Absolventská inscenace s názvem Masakr v Paříži. Bylo to o vraždění mezi francouzskými katolíky a

protestanty v 16. století. Tenkrát jsem chtěl, aby si kdokoli, kdo by se v budoucnu rozhodl udělat hodně krvavou inscenaci, musel po chvíli uvažování říct: To nemá smysl, vždyť už udělali Masakr v Paříži... Přitom divák věděl, že to není myšleno vážně, že to je provokace, vysmívající se televizním zprávám a umělým tématům, která tam vytvářejí. Takový Quentin Tarantino na divadelní scéně...

Do Ypsilonky jsi přišel v třiadvaceti, jak tě angažmá v tomto souboru ovlivnilo?/ Při práci se snažím stále navazovat na způsob práce, jaký uplatňuje Ypsilonka, a zároveň do ní chci i vnášet něco vlastního. Dělán hlavně autorské inscenace, metodou řízené improvizace, taky se tomu říká neinterpretáčnické divadlo. Při mém způsobu práce to nelze dělat ve velkém obsazení, ideálně čtyři, pět lidí, inklinuju k hrám, které si mohu přetransformovat do svého.

Takže – proč Černá labuť? / Divadlu teď chybí velké téma. Naše generace trpí tím, čemu říkám „komplex 1989“. Tehdy mi byly čtyři roky, revoluci dělala generace před námi, něco pro společnost dokázala, my moc nemáme proti čemu se vyhraňovat, musíme dokonce nepřítele hledat. Snažím se tedy hledat kontroverzní témata a co nejvíc experimentovat s formou.

Tematická šíře knihy Černá labuť umožňuje nesčetné množství divadelních pohledů a nápadů. Jedno však zůstává, téma náhody. Je možné jít po příbězích zaznamenaných v knize nebo dokonce vytvářet příběhy vlastní a aplikovat na ně teorii černých labutí. Jestli se to povede, bude to pěkná náhoda. Pěkná „černá labuť“.

Chceme-li předpovídat budoucí vývoj, musíme znát i technologie, které se v budoucnu objeví. To by nám ovšem umožnilo, abychom začali tyto technologie vyvíjet už nyní. Jinými slovy, nevíme, co teprve budeme vědět. /Nassim Nicholas Taleb, Černá labuť/

Vážený pane Talebe!

/dopis/

Pouštíme se na půdu Extrémova, s drzostí, ke které nás Vy sám vybízíte. Tedy – samotná snaha o přenesení základních myšlenek o černých labutích je výpravou do Extrémova na lov pozitivní černé labutě. Naší upřímnou snahou je totiž postihnout základ teorie, která je ve své komplexnosti přenositelná spíše čtenáři než divákovi. Přesto se o to chceme pokusit.

Zjednodušeně se dá říci, že inscenace je částečnou ilustrací faktů a jevů popsaných ve Vaší knize, zároveň se ji pokoušíme doplnit o naše, často velmi osobní i intimní černé labutě. Vycházíme ze základní myšlenky, že to, co je pro naše životy (a celý náš svět) zásadní, nelze předvídat či dokonce předpovědět. Ono to nelze ze samotné podstaty černé labutě ani předpokládat.

Kromě výše zmíněného se tedy kostra našeho projektu skládá ze situací, které ve dvacátém století (a také v krátké části jednadvacátého století) proměnily svět či náš život. Doprostřed těchto situací umístíme člověka a vystavujeme ho (občas nepříjemnému) faktu konfrontace s černou labutí. Zkoumáme jeho reakci, překvapení.

Základní téma hry se vlastně propojuje a prolíná se základní tezí Vaší knihy. To, co neočekáváme, je z hlediska našeho života daleko důležitější než to, co očekáváme. Nedržíme se vždy historických fakt (víme, jak bývají zkreslena sklonem k narativitě), pozměňujeme je, převracíme, ironizujeme.

Scénograficky je scéna pojata jako prázdný prostor, jako hřiště vymezené pouze bílým pozadím, na neutrální scénu si dodatečně pomyslně projektujeme něco, co na jevišti není. Je to parafráze samotného „generátoru dějin“, jak ho pravděpodobně vnímáte a popisujete Vy. Ano, i divák si může na jevištní pozadí naprojektovat svoji vlastní představu prostředí, ve kterém se jednotlivé situace odehrávají.

Nad scénou visí labuť (samozřejmě černá!), která je připomínkou

faktu, že jen ona je tím jediným skutečným a neměnným. Pojmenovává tak druhý princip, se kterým pracujeme, a to, že to, co je na jevišti zásadní (tedy to, co je černou labutí!), je skutečné.

Ano, jak jsme Vám psali již v úvodu, vedení Vaší radou, zkusíme štěstí v Extrémově, abychom přilákali černou labuť. Divadlo je vždy riskantní podnik, je nepředvídatelné a často velmi nespravedlivé. Přesto bychom se s naší inscenací (a s Vaší pomocí) rádi stali další Černou labutí.

Tedy, alespoň bychom se o to chtěli pokusit!

Díky.

/Braňo Holiček, Ilona Smejkalová/

Svědomité zkoumání minulosti nabízí pouze iluzi pochopení.

/Nassim Nicholas Taleb, Černá labuť/

Ti, kteří se vydali na lov pozitivní černé labutě

/tvůrčí tým/

Braňo Holiček, slovenský režisér, dramatik i herec, se narodil v roce 1985 v Košicích. V dětství účinkoval v inscenacích v Městském divadle v Košicích a také na scéně Východoslovenského státního divadla. V roce 2006 absolvoval herectví na Pražské konzervatoři, studoval režii na KALD DAMU v Praze. Coby herec účinkoval v mnoha televizních inscenacích, seriálech a filmech (např. *Král sokolů, Všichni moji blízcí, Kruh, Post Bellum, Vyprávěj, Ordinance v růžové zahradě*) i v divadelních inscenacích (mj. *Měsíční běs, Macbeth* či *Věc Makropulos* v Divadle na Vinohradech, *Nebezpečné vztahy* a *Ptákovina* v Činoherním klubu)

Jako režisér se zabývá především autorskou tvorbou, při zkoušení často využívá tzv. kolektivní improvizaci. Ve většině případů je zároveň autorem (resp. spoluautorem) divadelních textů. Od roku 2009 do současnosti působí jako stálý režisér Studia Ypsilon, kde se věnuje

především autorské tvorbě (mj. inscenace *Meeting Point*, *V sedmém pádu*, *Deadline*, *Uá*, *DEMO demokracie*, *#jsi_user*, *Zábava*).

Je garantem programu „PalmOFFka“ Divadla pod Palmovkou. Pravidelně režíruje v libereckém Divadle F. X. Šaldy (*Googling and Fucking*, *Přísně tajné: Hrubá nemravnost nebo LSDown*), v Divadle v Dlouhé (*Jožko Půčik a jeho kariéra*, *Čekání*) a v Divadle Minor (*Naše rodina*, *Demokracie*). Spolupracoval s kladenským Divadlem Lampion či s Divadlem Letí. Režíruje i různé videoklipy a také virální, podpůrné a video kampaně (např. *Vyměňte politiky!*, *Seznam se bezpečně*).

V předloňském roce obdržel Cenu Alfréda Radoka v kategorii „Talent roku“.

Ilona Smejkalová, dramaturgyně a scenáristka, se narodila se roku 1973 ve Velkém Meziříčí. Studovala Filozofickou fakultu Univerzity Palackého v Olomouci – Teorii a dějiny literatury, divadla a filmu.

Od roku 1994 působila tři roky jako dramaturg Horáckého divadla v Jihlavě, poté učila na Vyšší odborné škole herecké v Praze, odtud přešla roku 1998 na Vyšší odbornou školu tvůrčího psaní Josefa Škvoreckého (později transformovanou na Literární akademii – Soukromou vysokou školu Josefa Škvoreckého). Za svoji nejzásadnější pedagogickou zkušenost ovšem považuje pětileté působení na Osmiletém gymnáziu Buďánka v Praze, specifické střední škole pro nadané i (svým způsobem) handicapované děti.

Dalšími divadly, kde se objevila v pozici dramaturga, bylo Divadlo Příbram, Divadlo Petra Bezruče v Ostravě a Městské divadlo Kladno. S jinými divadly spolupracovala externě – jednalo se např. o A-studio Rubín, Moravské divadlo Olomouc, Městské divadlo Mladá Boleslav, Klicperovo divadlo v Hradci Králové, Divadlo Ungelt, DISK i jednorázové muzikálové a divadelní produkce.

Čtyři roky spolupracovala se Studiem Ypsilon, nejprve externě, posléze interně coby manažerka a tisková mluvčí. Působila také jako dramaturg v divadelním souboru pražských bezdomovců „Ježek a čížek“. Byla členkou poroty dramatické soutěže o „Cenu Alfréda Radoka“, od

roku 2002 se jako scenáristka podílela na pořadu ČT „Divadlo žije!“.

Od 1. února 2014 je kmenovou dramaturgyní NdB. Kromě projektů na prknech Mahenova divadla a Reduty (např. inscenace *Bůh masakru*, *Jak chutná moc*, *Černá labuť*) i nadále spolupracuje s režisérem Danielem Špinarem (mj. *Žebrácká opera* v Klicperově divadle v Hradci Králové, *Racek a Miláček* v Městském divadle Kladno, *Můj romantický příběh* v Divadle Petra Bezruče v Ostravě) i režiséřským tandemem Jana Borny a Miroslava Hanuše (*Kabaret Kainar – Kainar*, *O líné babičce* či *407 gramů z Bohumila Hrabala* v Divadle v Dlouhé).

Nikola Tempír, výtvarník, scénograf a pedagog, se narodil roku 1984. Vystudoval Střední uměleckoprůmyslovou školu v Praze, obor Scénické techniky, a následně scénografii na DAMU u prof. Jana Duška.

Již za studií působil v řadě divadel i u filmových a televizních projektů (Národní divadlo, Divadlo na Vinohradech, Divadlo Na zábradlí, Divadlo F. X. Šaldy, DISK, Městské divadlo Kladno, Horácké divadlo, Státní opera, Česká televize). Dnes se věnuje scénografii, je filmovým a televizním architektem a příležitostně také výtvarníkem. Od roku 2009 je například autorem televizní scény pro udílení Cen Thálie. Nevyhýbá se alternativním scénám (MeetFactory, Studio Ypsilon, Komorní scéna Aréna, HaDivadlo aj.) ani tradičnějším divadlům (Divadlo J. K. Tyla, Jihočeské divadlo, Klicperovo divadlo, Divadlo pod Palmovkou aj.).

V současnosti nejčastěji spolupracuje s Braněm Holičkem, Janem Fričem, Petrem Zelenkou a Tomášem Svobodou. Od roku 2012 rovněž působí jako pedagog na katedře scénografie DAMU.

Daleko rozumnější než měřit rizika, která podstupujeme, je podstupovat rizika, která dokážeme změřit. /Nassim Nicholas Taleb, *Černá labuť*/

Kontakt:

Jan Bernášek

PR a marketing činohry NdB

bernasek@ndbrno.cz

+420 733 737 654